

Jakub Nyziak

Akademia Wymiaru Sprawiedliwości

ORCID: 0009-0003-6024-5907

jakub.nyziak@aws.edu.pl

Prawne podstawy postępowania wykonawczego wobec duchownych pozbawionych wolności

Legal Basis for the Enforcement Proceedings Against Incarcerated Clergy

W przeciwieństwie do okresu międzywojennego, obowiązujące aktualnie przepisy szeroko pojętego prawa karnego wykonawczego nie przewidują *expressis verbis* odrębnych zasad, na jakich w jednostkach penitencjarnych przebywają osoby duchowne. Jednak wykładnia systemowa i historyczna, jak również взгляд na gwarancje konstytucyjne, nakazują poszukiwać źródeł tych odrębności w specyficznym statusie niektórych członków kościołów i związków wyznaniowych funkcjonujących w Rzeczypospolitej Polskiej. Konieczne jest bowiem uwzględnianie specyfiki potrzeb wynikających ze statusu duchownego – zarówno przy wykładni ustawowych pojęć, jak i prowadzenia odpowiednich oddziaływań penitencjarnych.

Słowa kluczowe: osadzony, duchowny, osoba najbliższa, Konkordat, areszt, polityka penitencjarna

Contrary to the interwar period, the currently applicable provisions of the broadly understood penal executive law do not expressly stipulate separate rules for the incarceration of clergy in penitentiary institutions. However, systemic and historical interpretation, as well as respect for constitutional guarantees, necessitate seeking the sources of these distinctions in the specific status of certain members of churches and religious associations operating in the Republic of Poland. It is essential to consider the specificity of needs arising from the clerical status both

in the interpretation of statutory terms and in the implementation of appropriate penitentiary measures

Key words: Incarcerated, clergy, next of kin, Concordat, arrest, penitentiary policy

Wprowadzenie

Przepisy Kodeksu karnego wykonawczego¹, zarówno obowiązującego aktualnie, jak i jego poprzednika z 1969 r.², używając pojęcia duchownego, czynią to przede wszystkim w odniesieniu do praw osób osadzonych, w kontekście przysługujących im posług duszpasterskich. Próżno jednak szukać regulacji odnoszących się wprost do zasad odbywania kary przez samych duchownych, co odróżnia powojenne kodyfikacje od uregulowań z czasów II Rzeczypospolitej.

W okresie międzywojennym duchowni przebywający w więzieniach i aresztach mogli korzystać z określonych ulg regulaminowych. Wprowadzenie tych ulg było skutkiem podpisanego w 1925 r. Konkordatu³ między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, który przewidywał szczególne przywileje dla duchownych na różnych etapach postępowania karnego. Konkordat ten zobowiązywał do zawiadamiania właściwego ordynariusza o postępowaniach karnych wobec duchownych, zapewniał prawo do zapoznania się z aktami sprawy po zakończeniu przewodu sądowego oraz przewidywał możliwość odbywania kary pozbawienia wolności w oddzielnych pomieszczeniach. Rozwinięciem postanowień Konkordatu miały być stosowne ulgi regulaminowe, gwarantowane przez Państwo Polskie⁴. Po 1931 r. zagadnienie to było szczegółowo uregulowane w rozdziale IV. regulaminu więziennego⁵, uprzywilejowując jednak duchownych świeckich i zakonników obrządku łacińskiego, grekokatolickiego i ormiańskiego. Jak stanowił § 241 Regulaminu, o ile nie

¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2024 r. poz. 706), dalej jako: „k.k.w.”.

² Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 13, poz. 98 z późn. zm.).

³ Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Rzymie dn. 10 lutego 1925 r. (Dz. U. Nr 72, poz. 501).

⁴ K. Kowalski, *Przywileje osób duchownych odbywających karę więzienia na podstawie wyroku sądziego śledczego, według postanowień regulaminu więziennego z 1931 r.*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2015, s. 114.

⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20 czerwca 1931 r. w sprawie regulaminu więziennego (Dz. U. Nr 71, poz. 577).

zostali pozbawieni godności kościelnej przez właściwego ordynariusza, korzystali oni w czasie odbywania kary z następujących ulg: a) umieszczani byli w celach jednoosobowych; b) byli uprawnieni do odprawiania Mszy Świętej w granicach zarządzeń ordynariusza, przy czym w czasie Mszy Świętej w kaplicy więziennej nie mogli być obecni więźniowie; c) w ciągu całego czasu trwania kary mieli być oddzielani od więźniów innych kategorii; nie mogli stykać się z nimi podczas przechadzki, nabożeństwa, pracy, ani też innych okresów życia więziennego; d) byli uprawnieni do posiadania własnej pościeli, noszenia własnego ubrania (duchownego lub świeckiego, stosownie do zarządzenia ordynariusza) oraz własnej bielizny; e) byli uprawnieni do żywienia się na koszt własny lub do zakupywania żywności dodatkowej, w granicach umiarkowania, z funduszków, złożonych do depozytu więziennego lub otrzymanych jako wynagrodzenie za pracę; f) mogli korzystać z brewiarza, książek, gazet, pism itp. – treści religijnej, a także ogólnej treści, w granicach postanowień regulaminu; g) nie mogli ulegać karom dyscyplinarnym – poza karą nagany, pozbawienia ulg i przywilejów przewidzianych w regulaminie, postu lub pozbawienia pościeli na czas do jednego tygodnia i zamknięcia w ciemnej celi na czas do 48 godzin; h) nie mogli być zatrudniani pracą uwłaczającą ich godności duchownej, w szczególności zaś nie mogli być używani do robót gospodarczych w więzieniu; w miarę możliwości należało ich zatrudniać do pracy kancelaryjnej, bibliotecznej itp.; i) transportowani byli osobno od innych więźniów, przy czym nie mogli być prowadzeni przez ulicę w ubraniu duchownym, ani też w kajdanach.

Duchowni innych wyznań posiadali węższy katalog przywilejów. Zgodnie z § 242 Regulaminu, o ile nie zostali skazani na karę ciężkiego więzienia, korzystali z następujących ulg: a) umieszczani byli w celach jednoosobowych; b) byli uprawnieni do posiadania własnej pościeli i noszenia własnego ubrania oraz bielizny; c) byli uprawnieni do żywienia się na koszt własny lub do zakupywania żywności dodatkowej, w granicach umiarkowania z funduszków, złożonych do depozytu więziennego lub otrzymanych jako wynagrodzenie za pracę; d) mogli korzystać z książek, gazet, pism itp. – treści religijnej, a także ogólnej, w granicach postanowień regulaminu; e) nie mogli być zatrudnieni pracą, uwłaczającą ich godności duchownej; f) byli transportowani osobno od innych więźniów, przy czym nie mogli być prowadzeni przez ulicę w ubraniu duchownym, ani w kajdanach.

Pojęcie osoby duchownej w prawie karnym

Współcześnie samo pojęcie „osoby duchownej” („duchownego⁶”) wymaga pewnego dookreślenia. Według Słownika Języka Polskiego PWN pod redakcją W. Doroszewskiego termin „duchowny” odnosi się do kleru, a osoba duchowna to synonim księdza⁷. Natomiast dostępna w Internecie „Wielka Encyklopedia Powszechna” definiuje stan duchowny jako „wyodrębniony stan obejmujący funkcjonariuszy kultu religijnego”, podkreślając, że pojęcie to wywodzi się z prawa wyznaniowego, które rozróżnia duchowieństwo (kler) od wiernych⁸.

Interpretując normy prawne, należy uwzględniać zasady wykładni gramatycznej, która zakłada, że ustawodawca używa słów w ich potocznym znaczeniu. Oznacza to, że można przypisać pojęciu inne znaczenie niż potoczne tylko wtedy, gdy jest to wyraźnie określone w ustawie poprzez wprowadzoną definicję legalną. Analiza treści przepisów odnoszących się do „duchownego”, „osoby duchownej” czy „osoby zakonnej” nie wskazuje, aby ustawodawca używając tych określeń, zamierzał nadać im inne znaczenie niż potoczne. Przepisy szeroko rozumianego prawa karnego posługują się tymi terminami w sposób dość swobodny. Każdorazowo pozostają one wprawdzie na orbicie semantycznej potocznego rozumienia komentowanych pojęć, jednakże szczegółowy zakres podmiotowy „osoby duchownej” jest dostosowany do funkcji właściwego przepisu szczególnego.

Kodeks karny⁹ używa pojęcia osoby duchownej tylko raz – w art. 123 § 1 pkt 2 k.k., a zatem w rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstw wojennych. Polska doktryna prawa karnego w odniesieniu do tegoż art. 123 § 1 pkt 2 k.k. zdaje się być zgodna¹⁰, iż występujący tam zakres pojęciowy „osoby duchownej” – właśnie z uwagi na funkcję przepisu – odnosi się do definicji „personelu duchownego” zawartej w art. 8 lit. d I Protokołu dodatkowego do konwencji genewskich¹¹, zgodnie z którym określenie „«personel duchowny» ozna-

⁶ Pojęcia te używane są przez ustawodawcę zamiennie.

⁷ Zob. <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/duchowny;5423349.html> (dostęp: 31.10.2024 r.).

⁸ Zob. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/duchowieństwo;3894714.html> (dostęp: 31.10.2024 r.).

⁹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.), dalej jako: „k.k.”.

¹⁰ Zob. K. Lipiński, *Art. 123*, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 73.

¹¹ Protokoły dodatkowe dotyczące ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), sporządzone w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r. (Dz. U. z 1992 r. Nr 41, poz. 175 z późn. zm.).

cza osoby wojskowe lub cywilne, takie jak kapelani, które poświęcają się wyłącznie swej działalności duszpasterskiej i są przydzielone: (i) do sił zbrojnych strony konfliktu; (ii) do jednostek medycznych lub transportu medycznego strony konfliktu; (iii) do jednostek medycznych lub transportu medycznego (...) lub (iv) do organizacji obrony cywilnej strony konfliktu”.

Kodeks karny z 1969 r.¹² w swojej treści ani razu nie zawierał sformułowania „osoby duchownej” lub pokrewnego. Odmienne niż Kodeks Karny z 1932 roku¹³, który w art. 132 i 133 zrównywał ochronę prawną duchownego „uznanego prawnie wyznania lub związku religijnego – podczas pełnienia przez niego obowiązków służby lub powołania”, wobec którego dopuszczono się zniewagi lub czynnej napaści – z ochroną prawną zagwarantowaną urzędnikowi lub osobie, do pomocy urzędnikowi przybranej, podczas lub z powodu pełnienia obowiązków służbowych. Przepisy te zrównywały zakres tejże ochrony również z ochroną prawną należną personelowi dyplomatycznemu przedstawicielstwa obcego państwa. Regulacje te znajdowały się w rozdziale XXI, poświęconym przestępstwom „przeciwko władzom i urzędom”, co pozwala zrozumieć aksjologię ówczesnego prawodawstwa i źródło specjalnego traktowania duchownych w jednostkach penitencjarnych, o czym była mowa wcześniej.

Kodeks postępowania karnego¹⁴ posługuje się pojęciem duchownego dwukrotnie. Dobrze znaną doktrynie i orzecznictwu w polskiej procedurze karnej jest regulacja zawarta w art. 178 pkt 2 k.p.k. stanowiącym, że nie wolno przesłuchiwać jako świadka duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi. Przepis ten jest powtórzeniem art. 161 pkt 2 Kodeksu postępowania karnego z 1969 roku¹⁵ oraz art. 101 lit. a Kodeksu postępowania karnego z 1928 roku¹⁶. Właśnie na kanwie powyżej normy wypracowano wykładnię zakresu podmiotowego duchownego, o którym mowa w art. 178 pkt 2 k.p.k. Jak wskazuje R.A. Stefański, „krąg duchownych objętych tym przepisem jest ograniczony ze względu na zakres przedmiotowy zakazu do kościołów lub wyznań, w których istnieje

¹² Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.).

¹³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.).

¹⁴ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 37 z późn. zm.), dalej jako: „k.p.k.”.

¹⁵ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.).

¹⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 33, poz. 313).

spowiedź indywidualna”. Ten sam autor zauważa również, że zakaz ten dotyczy duchownych, którzy aktualnie wykonują swoje obowiązki, jak też tych, którzy nie są już w stanie kapłańskim¹⁷. Takie postawienie sprawy oznacza, że również i w tym zakresie prymat interpretacyjny zakresu podmiotowego pojęcia „duchownego” o którym mowa w art. 178 pkt 2 k.p.k. powinna mieć wykładnia funkcjonalna. Nie sposób bowiem w oparciu o przepisy regulujące konkretny, ścisły fragment rzeczywistości, wyprowadzić definicję duchownego *in genere*. Inny zakres podmiotowy będzie miało zatem pojęcie duchownego o którym mowa w art. 178 pkt 2 k.p.k., inny zaś osoby duchownej o której mowa w art. 123 § 1 pkt 2 k.k.. Cele tych przepisów są zgoła inne – chronią one bowiem całkiem różne dobra. Tym bardziej inaczej należy rozumieć termin „duchownego” na gruncie prawa cywilnego, rodzinnego czy ubezpieczeń społecznych¹⁸ – godząc się na to, że prawidłowo przeprowadzona wykładnia funkcjonalna może w każdym z tych przypadków doprowadzić do określenia innego zbioru desygnatów tych pojęć.

Paradoksalnie, z punktu widzenia spójności aksjologicznej ustawodawcy w kontekście omawianej problematyki izolacji więziennej, wyraźniejszą wskazówką interpretacyjną do zrozumienia źródeł szczególnego traktowania duchownych w jednostkach penitencjarnych, jest drugi, mniej popularny przepis obecnie obowiązującego k.p.k. Zgodnie z treścią art. 21 § 1 pkt 1 k.p.k., „o wszczęciu i ukończeniu postępowania toczącego się z urzędu przeciw (...) duchownym i członkom zakonów oraz diakonatów – należy bezzwłocznie zawiadomić przełożonych tych osób”¹⁹. Przepis ten wszedł w życie 5 października 2019 r. na skutek nowelizacji²⁰ ustawy karnoprocesowej. Regulacja ta pośrednio eksponuje zatem wewnętrzną podległość „duchownych i członków zakonów” i podkreśla doniosłość prawną więzi łączących ich z przełożonymi. Warto zauważyć, że owe podległość i więzi nie muszą mieć charakteru publicznoprawnego, jak

¹⁷ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *art. 178* [w:] R.A. Stefański, S. Zabłocki, (red.) *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019, s. 236.

¹⁸ Zgodnie z art. 8 ust. 12 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 497 z późn. zm.), „Za osobę duchowną uważa się duchownego oraz członków zakonów męskich i żeńskich Kościoła Katolickiego, innych kościołów i związków wyznaniowych, z wyjątkiem alumnów seminariów duchownych, nowicjuszy, postulantów i juniorystów, którzy nie ukończyli 25. roku życia”.

¹⁹ Przepis ten od 23 maja 1989 r. miał swój odpowiednik w art. 14 Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Został on zmieniony przez art. 74 ust. 9 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. Nr 29, poz. 154) z dniem 23 maja 1989 r.

²⁰ Ustawa z 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1694).

również nie muszą mieć w ogóle odzwierciedlenia w prawie stanowionym. Wynikają one zwykle z wewnętrznych zasad kościołów i związków wyznaniowych.

Najbardziej kompleksową jak dotąd próbę zdefiniowania pojęcia „duchownego” podjął Sąd Najwyższy w uchwale siedmiu sędziów w sprawie I KZP 1/92²¹. W myśl tego orzeczenia, duchownym w rozumieniu art. 47 ust. 1 ustawy z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej²² jest osoba należąca do Kościoła katolickiego lub innego kościoła albo związku wyznaniowego, który wyróżnia się spośród ogółu wyznawców danej religii tym, że powołana została do stałego organizowania i sprawowania kultu religijnego (pkt 1. Uchwały). Za duchownego w rozumieniu tego przepisu nie może więc być uznany każdy członek Towarzystwa Biblijnego i Traktatowego – Zarejestrowany Związek Wyznania Świadków Jehowy w Polsce – lecz tylko ten, który odpowiada kryteriom określonym w pkt 1 (pkt 2. Uchwały). Komentowane przez Sąd Najwyższy w przywołanej sprawie regulacje, obecnie znajdują się w tożsamej formie w ustawie o obronie Ojczyzny²³.

Mnogość kontekstów prawnych, w jakich występuje w polskim prawie pojęcie duchownego powoduje, że nie należy ograniczać tego pojęcia ani utrzymywać go w jednej definicji, ponieważ może ono ulegać modyfikacjom, szczególnie w kontekście konkretyzacji w ujęciu konstytucyjnym, w procedurze karnej, oraz w kontekście międzynarodowej zasady poszanowania wzajemnej autonomii i niezależności Kościoła i państwa, a także wolności religijnych. W związku z tym należy uwzględniać zarówno potoczne rozumienie tego pojęcia, jak i jego właściwą interpretację w przepisach prawa powszechnie obowiązującego, poza dogmatyką prawną karnego, oraz w wewnętrznych regulacjach poszczególnych związków wyznaniowych²⁴.

Konkludując powyższe rozważania, należy dojść do przekonania, że cechami charakterystycznymi pojęcia duchownego w polskim prawie karnym, są: stały charakter sprawowanej posługi oraz przynależność do kościoła lub związku wyznaniowego o prawnie uregulowanej sytuacji (legalność). Pierwsza z wyżej wymienionych cech ma źródło w normach nie pochodzących od państwa. Stałość w organizowaniu i sprawowaniu

²¹ Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 6 maja 1992 r., I KZP 1/92, OSNKW 1992, nr 7-8, poz. 46, dalej jako: „Uchwała I KZP 1/92”.

²² (Dz. U. z 1992 r. Nr 4, poz. 16).

²³ Ustawa z 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (Dz. U. z 2024 r. poz. 248 z późn. zm.).

²⁴ M. Poniatowski, *Zespół praw i obowiązków osoby duchownej jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym wyczerpującym*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, t. 21, Lublin 2018, s. 27–49.

kultu religijnego jest kluczowym elementem definicji „duchownego” zgodnie z art. 168 § 1 ustawy o obronie Ojczyzny. Ustęp 2 pkt 1 tego przepisu wyraźnie wspiera to stanowisko, stwierdzając, że przepis ust. 1 nie dotyczy duchownych wybieranych na określoną kadencję. Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania²⁵ odnosi się do konstytucyjnej zasady równości obywateli wobec prawa, w tym równości praw i obowiązków obywatelskich. W preambule oraz art. 12 ust. 1 ustawa ta stanowi, że duchowni i osoby zakonne mają takie same prawa i obowiązki jak inni obywatele we wszystkich dziedzinach życia. Są oni jednak zwolnieni z obowiązków niezgodnych z pełnieniem funkcji duchownego lub osoby zakonnej. Tytułem przykładu konkretyzującego tę zasadę należy wskazać art. 29 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego²⁶ gwarantujący przeniesienie do rezerwy duchownych „po otrzymaniu święceń” i członków zakonów „po złożeniu profesji wieczystej”. Stałość jako jedna z dwóch cech pojęcia osoby duchownej ma charakter porządkujący. Właściwie funkcjonujący system prawny powinien bowiem unikać tworzenia bytów nietrwałych i mogących ulegać łatwej dekompozycji. Tylko prawne sankcjonowanie istnienia instytucji stabilnych najlepiej wypełnia postulat dążenia do pewności prawa. Z tych względów polski ustawodawca nie traktuje jako duchownych *sensu stricto* alumnów czy osób pełniących posługę religijną jedynie tymczasowo. Właśnie stałość w organizowaniu i sprawowaniu kultu religijnego wyróżnia duchownych spośród wiernych i sprawia, że nie mogą oni łączyć swoich obowiązków z niektórymi obowiązkami nakładanymi na pozostałych obywateli.

Druga z cech prawnego pojęcia osoby duchownej – legalność – ma źródło w regulacjach państwowych. Konstytucja RP²⁷ gwarantuje wolność sumienia i wyznania. W sferze publicznej konstytucyjne gwarancje odnoszą się jednak tylko do kościołów i związków wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej, tj. działających na podstawie umów międzynarodowych lub partykularnych ustaw. W przypadku braku regulacji ustawowej funkcjonowania danego kościoła lub związku wyznaniowego emanacją „uregulowanej sytuacji prawnej” jest figurowanie w rejestrze kościołów

²⁵ Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2023 r. poz. 265).

²⁶ Ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1966 z późn. zm.).

²⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

i innych związków wyznaniowych²⁸. Powyższa cecha jest konsekwencją wykładni systemowej, a zarazem założenia o konsekwencji ocen prawodawcy. Nie sposób bowiem oczekiwać od demokratycznego państwa prawa, ażeby uznawało status „duchownego” nieuznawanego kościoła lub związku wyznaniowego. Prowadziłoby to do wewnętrznej sprzeczności aksjologicznej w systemie prawnym. Istotność komentowanej cechy eksponuje dodatkowo również definicja legalna zawarta w art. 242 § 12 k.k.w., zgodnie z którą określenia „kościół”, „inny związek wyznaniowy” należy rozumieć jako kościół, inny związek wyznaniowy o ustawowo uregulowanej sytuacji prawnej.

Warto zarazem podkreślić, że nawet wieloletnie prawne usankcjonowanie działalności kościoła lub innego związku wyznaniowego nie wpływa na posiadanie przymiotu stałości przez jego członków i odwrotnie²⁹. Są to bowiem cechy od siebie niezależne.

Duchowny jako osadzony

Nie prowadzi się oficjalnych statystyk dotyczących liczby osób duchownych przebywających w jednostkach penitencjarnych. Centralny Zarząd Służby Więziennej nie znajduje się w posiadaniu tego typu zweryfikowanych danych. Prowadzenie takiej statystyki wymagałoby sporządzenia wywiadu wśród osób osadzonych w przedmiocie ujawnienia swoich przekonań religijnych lub wyznania, co mogłoby naruszać art. 53 ust. 7 Konstytucji RP, zgodnie z którym nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności zawiera wprawdzie informacje dotyczące „zawodu wyuczonego”, „zawodu wykonywanego” oraz „wykształcenia” osoby osadzonej, jednakże przedmiotowe dane stanowią jedynie wyraz złożonych deklaracji i mogą nie mieć odzwierciedlenia w rzeczywistości. Zarówno zatem rzeczywisty duchowny może nie wskazać jako zawodu wyuczonego/wykonywanego/wykształcenia czegokolwiek wskazującego na jego przynależność do stanu duchownego,

²⁸ Zgodnie z art. 34 ust. 2 ustawy o gwarancjach sumienia i wyznania, „Z chwilą wpisu do rejestru kościół lub inny związek wyznaniowy uzyskuje, jako całość, osobowość prawną oraz korzysta ze wszystkich uprawnień i podlega obowiązkom określonym w ustawach”.

²⁹ Zob. pkt 2. Uchwały I KZP 1/92 odnoszący się do Świadków Jehowy.

jak i osoba nie mająca nic wspólnego z duchowieństwem może złożyć tego typu, fałszywe oświadczenie, zgodnie z którym jest ona duchownym. W kontekście niniejszych rozważań szczególne potrzeby osadzonych duchownych w jednostkach penitencjarnych powinny być respektowane jedynie w odniesieniu do rzeczywistych duchownych. To znaczy takich, którzy posiadają obie wyżej przywołane cechy, a ich status nie budzi wątpliwości organów postępowania wykonawczego.

Konieczność wykładni systemowej

Jak już wspomniano, obowiązujące aktualnie przepisy prawa karnego wykonawczego nie zawierają *expressis verbis* szczególnych unormowań co do odrębnego traktowania duchownych osadzonych w jednostkach penitencjarnych. Nie powoduje to bynajmniej bezprzedmiotowości niniejszych wywodów.

Po pierwsze, prawidłowa wykładnia przepisów prawa nie może ograniczać się jedynie do wrywkowej analizy tekstu konkretnego aktu prawnego. Każdorazowo należy bowiem uwzględnić systemowy charakter prawa, jego hierarchiczność i związane z tym reguły kolizyjne³⁰. Zgodnie z art. 92 ust. 2 Konstytucji RP, umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową. Taką umową międzynarodową jest aktualnie łączący Rzeczpospolitą i Stolicę Apostolską Konkordat z 1993 r.³¹ regulujący stosunki Państwa z Kościołem Katolickim. Prawidłowe zastosowanie przepisów prawa karnego wykonawczego musi zatem uwzględniać nadrzędność postanowień Konstytucji i Konkordatu (jedynie w przypadku Kościoła Katolickiego³²) nad postanowieniami ustaw i aktów prawnych wydanych na ich podstawie (aspekt wertykalny).

Po drugie, prawidłowe zastosowanie przepisów prawa karnego wykonawczego wymaga zrozumienia specyfiki osadzonego, która to specyfika wynika z okoliczności mających źródło poza obszarem prawa karnego wykonawczego (aspekt horyzontalny).

³⁰ Z. Ziemiński, *Teoria prawa*, Warszawa-Poznań 1977, s. 86

³¹ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318).

³² Aktualnie Rzeczpospolita Polska nie ma zawartych innych umów międzynarodowych z innymi kościołami lub związkami wyznaniowymi, które odpowiadałyby Konkordatowi.

Z uwagi na ograniczenia i charakter niniejszego opracowania, pominięte zostały zagadnienia *stricte* pedagogiczne, odnoszące się do szczególnych oddziaływań penitencjarnych względem osadzonych duchownych. Skupiono się zaś przede wszystkim na źródłach specyficznego statusu prawnego osadzonych duchownych. Należy jednak zasygnalizować, że zgodnie z § 2 pkt 2 rozporządzenia w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych³³ oddziaływania penitencjarne prowadzi się w formie zindywidualizowanych działań dostosowanych do psychofizycznych właściwości skazanego, a także działań wobec grupy skazanych. Z kolei zgodnie z § 4 tegoż rozporządzenia, oddziaływania penitencjarne prowadzi się, uwzględniając w szczególności warunki socjalno-bytowe i edukacyjne istniejące w społeczeństwie, wzajemne oddziaływanie skazanego i społeczeństwa oraz odpowiedzialność skazanego za skutki własnego postępowania. Powyższe dyrektywy oddziaływań penitencjarnych nakazują zatem uwzględniać specyficzną rolę społeczną duchownego oraz wzgląd na odbiór społeczny związany z izolacją penitencjarną duchownego. Konieczne jest również uwzględnienie specyfiki życia duchownego na wolności, szczególnie w kontekście kręgu jego osób bliskich oraz środowiska rodzinnego – którego ustalenie stanowi zazwyczaj podstawę oddziaływania resocjalizacyjnego.

Szczególne potrzeby penitencjarne duchownych

W przeciwieństwie do innych szczególnych kategorii osadzonych (np. seniorów, niepełnosprawnych czy ciężarnych kobiet), szczególne potrzeby penitencjarne duchownych – co do zasady – nie wynikają z ich wymagań osobistych (wewnętrznych). Konieczność ich uwzględniania wynika przede wszystkim z postulatu respektowania konstytucyjnej zasady wolności religijnej, jak również – zwłaszcza w przypadku Kościoła Katolickiego – przestrzegania wiążących Rzeczpospolitą Polskę umów międzynarodowych. Powyższe regulacje mają z kolei na celu zachowanie ładu społecznego i ochronę moralności publicznej.

Analiza ulg gwarantowanych duchownym postanowieniami Regulaminu więziennego z 1931 r. przez pryzmat współczesnych regulacji prowadzi

³³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 1344).

do wniosku, że większość z wymienionych tam przywilejów³⁴ może być skutecznie realizowanych pod rządami k.k.w. oraz aktualnych regulaminów wykonywania kary pozbawienia wolności³⁵ i tymczasowego aresztowania³⁶ – nawet jeśli nie są one wprost skatalogowane w przepisach prawa powszechnie obowiązującego. Ich realizacja pozostaje bowiem w sferze uznaniowości organów postępowania wykonawczego, takiej jak klasyfikacja osadzonych, system ulg i nagród oraz kar dyscyplinarnych. Nie ma zatem prawnych przeciwskażeń ku temu, ażeby osadzonemu duchowny, nawet w zakładzie karnym typu zamkniętego, nosił strój duchowny (art. 90 pkt 5 *in fine* k.k.w.), był osadzony w celi jednoosobowej (art. 110 ust. 1 k.k.w.), uczestniczył w wykonywaniu praktyk religijnych i posiadania w celi przedmiotów kultu religijnego (art. 106 ust. 1 i 2 k.k.w. w zw. z. art. 110a ust. 1 i 2 k.k.w.). Nie ma również jakichkolwiek powodów do narzucenia lub zakazania osadzonemu noszenia stroju duchownego w czasie czynności procesowych i transportowania (art. 111 § 2 k.k.w.), albowiem strój duchowny jest traktowany jak każda inna własna odzież osadzonego. Obowiązek wykonywania pracy (art. 115 § 1 pkt 4 k.k.w.) również został ukształtowany przez współczesnego ustawodawcę w ten sposób, aby dostosować pracę do zawodu, wykształcenia, zainteresowań i potrzeb osobistych osadzonego (art. 122 § 1 k.k.w.), jak również stworzyć możliwość jej niewykonywania z uwagi na stan zdrowia oraz z „ważnych powodów” (art. 107 ust. 1 i 121 § 6 i 7 k.k.w.). Obowiązki religijne, nakazujące m.in. powstrzymanie się od wykonywania pracy w czasie świątecznym (np. niedziela, szabat, džummuah), z całą pewnością winny być uznane za ważny powód w rozumieniu art. 121 § 7 k.k.w.). Tyczy się to również prac porządkowych oraz pomocniczych o których mowa w art. 123a § 1 k.k.w..

³⁴ Dyskusyjne pozostaje, na ile wszystkie przewidziane „ulgi” mogą być postrzegane jako rzeczywisty przywilej *in concreto*. Sporne w doktrynie pozostaje, czy osadzony objęty takim uprawnieniem może się go rzec. Na przykładzie tzw. więźniów sumienia dominuje pogląd dopuszczający taką możliwość (Z. Hołda, *Art. 107, [w:] Z. Hołda, K. Postulski (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 1998, s. 276; P. Kardas, *Status prawny „więźnia sumienia” w świetle regulacji Kodeksu karnego wykonawczego z 1997 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1999, nr 1-2, s. 22–23; S. Paweł, *Kodeks karny wykonawczy. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1999, s. 278). Odmienne stanowisko zajmuje S. Lelental, który wskazuje, że gdyby „ustawodawca zamierzał pójść drogą wytyczoną przez prezentowany sposób interpretacji”, zrehabilitowałby komentowany przepis, np. „skazani mają prawo” (S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 449–450).

³⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. poz. 2847).

³⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. poz. 2848).

W porównaniu z Regulaminem z 1931 r., obowiązujące przepisy zdają się nie stwarzać możliwości do samodzielnego odprawiania Mszy Świętej ani też publicznego nabożeństwa sprawowanego przez osadzonego duchownego. Z drugiej strony, nie można z góry przesądzić, że takie zachowania (zarówno w przestrzeni wspólnej jak i w celi) *in genere* naruszałyby ustalony w jednostce penitencjarnej porządek – oczywiście, jeżeli nie wykorzystywano by do nich niedozwolonych przedmiotów. Taki sposób sprawowania Mszy Świętej mógłby jednak budzić poważne zastrzeżenia nie tyle z punktu widzenia przepisów prawa karnego wykonawczego, co z punktu widzenia stosownych przepisów liturgicznych dotyczących odpowiedniej formy (godnej formy liturgii).

Brak regulacji w tym zakresie nie stanowi jednak naruszenia postanowień Konkordatu, który w art. 17 gwarantuje możliwość wykonywania praktyk religijnych w jednostkach penitencjarnych. Postanowienie to dotyczy wszystkich osadzonych, nie zaś tylko duchownych, którzy z punktu widzenia przepisów prawa kanonicznego nie są bezwzględnie zobowiązani do samodzielnego sprawowania Mszy Świętej. Niemniej, w ramach dążenia do realizacji zasady współdziałania Państwa i Kościoła dla dobra człowieka i dobra wspólnego³⁷ (art. 25 ust. 3 *in fine* Konstytucji RP i art. 1 Konkordatu), należy postulować poszukiwanie przez organy postępowania wykonawczego takich rozwiązań, które umożliwiałyby przynajmniej raz na jakiś czas odprawić osadzonemu duchownemu Mszę Świętą w warunkach penitencjarnych.

Najbliższe środowisko duchownego

Szczególny status dużej części duchownych, zwłaszcza żyjących w celi-bacie lub klasztorze, implikuje konieczność odpowiedniego rozumienia przez organy postępowania pojęć „osób bliskich”, „osób najbliższych” jak również pojęć odnoszących się do rodziny takiego osadzonego. W przypadku duchownych tradycyjne regulacje ustawowe wymykają się bowiem przeciętnemu modelowi. Przepisy prawa karnego wykonawczego posługują się pojęciami „osób bliskich” oraz „osób najbliższych”. Pierwszy z tych terminów należy rozumieć szerzej aniżeli drugi. O „zwykłej”

³⁷ P. Sobczyk, *Dobro wspólne jako cel współdziałania państwa z Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi*, „Kościół i Prawo” 2015, 4(17), nr 1, s. 171–172.

bliskości będą decydować zatem okoliczności konkretnego przypadku, a więc faktyczne pozostawanie w bliskich relacjach. Osobą bliską może być konkubent, przyjaciel lub nawet ktoś z rodziny (którego stopień pokrewieństwa nie zawsze da się dokładnie określić)³⁸. Zakres prawa do utrzymywania więzi z rodziną i innymi bliskimi został uregulowany w wielu przepisach związanych z różnymi aspektami osadzenia w jednostce penitencjarnej³⁹ i stanowi podstawowe prawo osadzonego (art. 102 pkt 2 k.k.w.). Stanowi to również istotny czynnik przeciwdziałający procesowi „prizonizacji” i przyczyniający się do zaspokojenia potrzeb uczuciowych i bezpieczeństwa skazanych⁴⁰.

Z punktu widzenia owych najbardziej doniosłych uprawnień osadzonego, zwłaszcza tymczasowo aresztowanego, właściwej wykładni wymaga zatem pojęcie „osoby najbliższej” osadzonego duchownego. Nie ulega wątpliwości, że na gruncie prawa karnego wykonawczego, zastosowanie znajdzie definicja z art. 115 § 11 k.k., stanowiąca, że osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

O ile powyższa definicja dość trafnie kształtuje krąg osób najbliższych względem rozumienia potocznego, o tyle w przypadku duchownych, zwłaszcza żyjących w celibacie lub klasztorze, koniecznym jest pogłębiona wykładnia ustawowego pojęcia „osoby pozostającej we wspólnym pożyciu”. Na przestrzeni lat orzecznictwo sądowe oraz poglądy dogmatyki prawa karnego ewoluowały – uznając początkowo za osoby pozostające we wspólnym pożyciu jedynie monogamiczne, heteroseksualne konkubiny⁴¹, po pogląd uznający za takowe wszelakie tzw. związki partnerskie⁴².

Za przełomowe orzeczenie w tej kwestii należy uznać przede wszystkim uchwałę Sądu Najwyższego wydaną w sprawie I KZP 20/15⁴³. Zgodnie z treścią tej uchwały, „zwrot «osoba pozostająca we wspólnym pożyciu» określa osobę, która pozostaje z inną osobą w takiej relacji faktycznej, w której pomiędzy nimi istnieją jednocześnie więzi duchowe

³⁸ T. Szymanowski, Z. Świda, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 1998, s. 244

³⁹ Zob. np. art. 87, 87a, art. 90 pkt 6, art. 91 pkt 7 i 8, art. 91a, 92 pkt 9 i 10, art. 95 § 2, art. 105, 138–141a, art. 247 k.k.w.

⁴⁰ K. Juszka, *Prawa i obowiązki skazanych odbywających karę pozbawienia wolności* [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.), *Problemy Penologii i Praw Człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, Warszawa 2011, s. 563–564.

⁴¹ Zob. przykładowo Wyrok Sądu Najwyższego z 5.09.1973 r., IV KR 197/73, LEX nr 63773.

⁴² Wyrok Sądu Okręgowego w Słupsku z 19.03.2018 r., II K 78/17, LEX nr 2485226.

⁴³ Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 25.02.2016 r., I KZP 20/15, OSNKW 2016, nr 3, poz. 19.

(emocjonalne), fizyczne oraz gospodarcze (wspólne gospodarstwo domowe). Ustalenie istnienia takiej relacji, tj. „pozostawania we wspólnym pożyciu”, jest możliwe także wtedy, gdy brak określonego rodzaju więzi jest obiektywnie usprawiedliwiony. Odmienność płci osób pozostających w takiej relacji nie jest warunkiem uznania ich za pozostających we wspólnym pożyciu (...). Zwrócić należy uwagę, że Sąd Najwyższy wyodrębniając trzy wyżej wskazane rodzaje więzi, nie ograniczył się jedynie do relacji *quasi-mażeńskich*. W doktrynie pojawiają się zresztą głosy zwracające uwagę na konieczność szerszego rozumienia terminu „wspólnego pożycia” tak, by obejmowało chociażby relacje wynikające z pieczy zastępczej⁴⁴.

Biorąc powyższe pod uwagę, za osoby pozostające we wspólnym pożyciu uznać należy również osoby pozostające w bliskiej relacji wynikającej z trwałego i zorganizowanego uczestnictwa we wspólnocie religijnej, w szczególności o charakterze monastycznym. Osobami takimi będą zatem wspólnie zamieszkujący mnisi, zakonnicy czy inni członkowie instytutów życia konsekrowanego, o ile łączą ich wzajemne więzi duchowe, gospodarcze i fizyczne. Pewne wątpliwości wzbudzać może ostatnia z powołanych wyżej więzi – fizyczna. Niezrozumiałe jest jednak stanowisko, łączące tę więź jedynie z zachowaniami o charakterze seksualnym.

Po pierwsze, wskazując za Sądem Najwyższym – istnienie takiej relacji jest możliwe także wtedy, gdy brak określonego rodzaju więzi jest obiektywnie usprawiedliwiony. Może dziać się tak chociażby z racji podeszłego wieku, inwalidztwa czy czasowego wyjazdu. Co więcej – nawet stałe zerwanie kohabitacji, np. wskutek pobytu w szpitalu, zakładzie opieki leczniczej, domu pomocy społecznej, hospicjum czy właśnie jednostce penitencjarnej, z całą pewnością nie pozbawia *per se* przymiotu wspólnego pożycia. Po drugie, dopuszczalność oceny występowania więzi fizycznej, rozumianej jako element życia seksualnego, budzi bardzo poważne wątpliwości natury konstytucyjnej. Sfera ta wiąże się bowiem z prawem do prywatności i osobistych wyborów, a wybory te nie mogą być oceniane przez organy państwa. W konsekwencji, nie mogą rzutować na kwalifikowanie ich jako cechy kodeksowego „wspólnego pożycia”. Tym bardziej, że tak rozumiane pojęcie to nie mogłoby – z uwagi na zakaz dyskryminacji uregulowany w art. 32 ust. 2 Konstytucji RP – zostać zastosowane

⁴⁴ P. Daniluk, *Wspólne pożycie jako pojęcie karnoprawne*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 6, s. 23; D. Marko, *Rozwój pojęcia wspólne pożycie na gruncie prawa karnego – przyczynek do dyskusji o potrzebie szerszej wykładni*, „Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej” 2018, nr 3, s. 44.

do osób, które z przyczyn obiektywnych nie mogą utrzymywać kontaktów fizycznych.

Reasumując, prawidłowa wykładnia, mającego istotne znaczenie w prawie karnym wykonawczym, pojęcia „osoba najbliższa”, uwzględniający specyfikę życia duchownych, powinna zmierzać do przyznania przymiotu osoby najbliższej również współbraciom (współsiostrom) z jednego zgromadzenia (wspólnoty religijnej o stałym charakterze). W przypadku Kościoła katolickiego, pogląd ten wzmacnia dodatkowo treść art. 3 Konkordatu, zgodnie z którym Rzeczpospolita Polska zapewnia Kościołowi Katolickiemu oraz jego osobom prawnym i fizycznym swobodę utrzymywania stosunków i komunikowania się ze Stolicą Apostolską, z Konferencjami Episkopatów, z Kościołami partykularnymi, a także między sobą i z innymi wspólnotami, instytucjami, organizacjami i osobami w kraju i za granicą.

Powyższa koncepcja nie jest w żaden sposób rewolucyjna czy wybiegająca poza tradycyjnie rozumiany model „bliskości”. Jak wspomniano, wewnętrzne (pozaprawne) więzy duchownych polski ustawodawca wyraźnie dostrzega – między innymi regulacją art. 21 k.p.k. Dla duchownych, zwłaszcza żyjących w zgromadzeniach, życie klasztorne w istocie zastępuje więzi rodzinne. Tymczasem sam nawet art. 115 § 11 k.k. w zakresie, w jakim odnosi się do przysposobienia, jest emanacją paremii *adoptio naturam imitatur*.

Przywołane zastępowanie naturalnych więzi bliskości przez „instytucje życia religijnego” widoczne są również w innym aspekcie izolacji penitencjarnej duchownego, a związanym z chowaniem zmarłych. W praktyce to właśnie najczęściej zgromadzenia zakonne lub inne wspólnoty religijne, których członkiem był zmarły duchowny, są odpowiedzialne za zorganizowanie pogrzebu. Zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie sposobu postępowania ze zwłokami osób pozbawionych wolności zmarłych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁴⁵ „o zgonie osoby zmarłej w zakładzie karnym powiadamia się (...), pozostałego małżonka, a jeżeli okaże się to niemożliwe – krewnych zstępnych i wstępnych, krewnych bocznych do czwartego stopnia pokrewieństwa, powinowatych w linii prostej do pierwszego stopnia, z którymi zmarły utrzymywał kontakt lub których adresy lub numery telefonów są znane dyrektorowi zakładu karnego (...)

⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 lipca 2010 r. w sprawie sposobu postępowania ze zwłokami osób pozbawionych wolności zmarłych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. Nr 123, poz. 839).

informując jednocześnie, że w ciągu 72 godzin od chwili zgonu należy powiadomić dyrektora o podjętej decyzji w sprawie zorganizowania pogrzebu na własny koszt”. Nieuznawanie współczłonków zgromadzenia za osoby najbliższe osoby zmarłej doprowadziłoby do sytuacji, w której zgromadzenie nawet nie zostałoby powiadomione o śmierci zmarłego osadzonego – duchownego. Skutki takiej (niewłaściwej) wykładni byłyby daleko idące tym bardziej, że zmarłe osoby duchowne częstokroć, z racji niezakładania własnej rodziny, nie posiadają innych najbliższych aniżeli właśnie współczłonkowie wspólnoty religijnej, do której za życia należeli.

Podsumowanie

Szczególny sposób postępowania z osadzonymi duchownymi ma swoje źródło w samej specyfice życia duchownego i jest gwarantowany przepisami Konstytucji, Konkordatu, ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz partykularnych ustaw. Zrozumienie specyfiki powodującej konieczność szczególnego traktowania, wymaga przede wszystkim właściwego zdefiniowania „osoby duchownej” na użytek prawa karnego wykonawczego. Powyższe nakazuje również uwzględnianie szczególnych relacji bliskości w życiu duchownych, różniących się od tradycyjnych modeli większości społeczeństwa. Źródeł tych relacji poszukiwać należy również poza obszarem prawa stanowionego. Są one bowiem wynikiem zasad regulujących życie w poszczególnych wspólnotach religijnych, akcentujących ich podmiotowość, wewnętrzną podległość oraz więzi współczłonków wspólnot religijnych.

Choć obecnie obowiązujące przepisy prawa karnego wykonawczego nie przewidują wprost odrębności w sposobie izolacji penitencjarnej duchownych względem pozostałych osadzonych, szczególny sposób postępowania z takimi osadzonymi należy wdrażać w oparciu o przepisy ogólne, odnoszące się do wszystkich osadzonych. W tym względzie kapitalne znaczenie ma dobra wola organów postępowania wykonawczego realizowana w granicach tzw. luzu decyzyjnego, jaki posiadają te organy. Objawia się ona zarówno w toku postępowania wykonawczego *sensu stricto*, jak i w odpowiednim doborze prowadzonych oddziaływań penitencjarnych.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Rzymie dn. 10 lutego 1925 r. (Dz. U. Nr 72, poz. 501).
- Protokoły dodatkowe dotyczące ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz dotyczące ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), sporządzone w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r. (Dz. U. z 1992 r. Nr 41, poz. 175 z późn. zm.).
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318).
- Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 13, poz. 98 z późn. zm.).
- Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.).
- Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.).
- Ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. Nr 29, poz. 154).
- Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2023 r. poz. 265).
- Ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1966 z późn. zm.).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2024 r. poz. 706).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 37 z późn. zm.).
- Ustawa z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 497 z późn. zm.).
- Ustawa z 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1694).
- Ustawa z 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (Dz. U. z 2024 r. poz. 248 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 33, poz. 313).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20 czerwca 1931 r. w sprawie regulamin więziennego (Dz. U. Nr 71, poz. 577).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 1344).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 lipca 2010 r. w sprawie sposobu postępowania ze zwłokami osób pozbawionych wolności zmarłych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. Nr 123, poz. 839).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. poz. 2847).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. poz. 2848).

Literatura

Daniluk P., *Wspólne pożycie jako pojęcie karnoprawne*, Prokuratura i Prawo 2015, nr 6,.

Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021.

Hołda Z., Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 1998.

Juszka K., *Prawa i obowiązki skazanych odbywających karę pozbawienia wolności [w:] Problemy Penologii i Praw Człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, red. B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski, Warszawa 2011.

Kardas P., *Status prawny „więźnia sumienia” w świetle regulacji Kodeksu karnego wykonawczego z 1997 r.*, PWP 1999/22–23.

Kowalski K., *Przywileje osób duchownych odbywających karę więzienia na podstawie wyroku sędziego śledczego, według postanowień regulaminu więziennego z 1931 r.*, Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis, Wrocław 2015.

Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010.

Marko D., *Rozwój pojęcia wspólne pożycie na gruncie prawa karnego – przyczynek do dyskusji o potrzebie szerszej wykładni*, Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej 2018, nr 3.

Pawela S., *Kodeks karny wykonawczy. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1999.

Poniatowski M., *Zespół praw i obowiązków osoby duchownej jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym zwyczajnym*, Studia z Prawa Wyznaniowego, 21, Lublin 2018.

Sobczyk P., *Dobro wspólne jako cel współdziałania państwa z Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi*, „Kościół i Prawo” 2015, 4(17), nr 1.

Stańdo-Kawecka B., Krajewski K. (red.), *Problemy Penologii i Praw Człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, Warszawa 2011.

Stefański R. A., Zabłocki S. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019.

Szymanowski T., Świda Z. (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 1998.

Ziemiński Z., *Teoria prawa*, Warszawa-Poznań 1977.

Orzecznictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z 5.09.1973 r., IV KR 197/73, LEX nr 63773.

Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 6.05.1992 r., I KZP 1/92, OSNKW 1992, nr 7-8, poz. 46.

Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 25.02.2016 r., I KZP 20/15, OSNKW 2016, nr 3, poz. 19.

Wyrok Sądu Okręgowego w Słupsku z 19.03.2018 r., II K 78/17, LEX nr 2485226.

Źródła internetowe

<https://sjp.pwn.pl/doroszewski/duchowny;5423349.html> (dostęp: 31.10.2024 r.).

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/duchowienstwo;3894714.html> (dostęp: 31.10.2024 r.).